

Havnsø Kro

1801 — 30. Maj — 1951

Af Rasmus Nielsen

Paa en Pynt ved Nekseløbugten laa i det 18. Aarhundrede Havnsø Stubmølle og en lille Møllegaard, hvor Sejerøboer og Nekseløboer tog ind for at faa lidt at spise og drikke og Natte-logi, naar de var paa Rejse til og fra Sejerø og Nekselø. Her ud for Møllen var et godt Sted at lande for Øernes Baade.

Havnsø Mølle hørte tillige med Sejerø og Nekselø under Herregaarden Krogerup i Nordsjælland, og dette Gods ejedes i 1800 af Ritmester *Frederik Anton Adam von der Maase*.

I 1800 blæste Møllen om og beskadigede maaske noget af Gaarden. Von der Maase besluttede i 1800—01 at opføre en ny Stubmølle og indrette en lovlig Kro der i Gaarden, da han rimeligvis ikke har syntes om den Smugkro, som sikkert i Aarhundreder havde været der.

Han sendte saa følgende Ansøgning til Rentekammeret (Finansministeriet), som havde med Krobevillinger at gøre:

„Underdanigst Pro Memoria!

Ved Havnsø Mølle under Dragsholm Amt, der kommer til at ligge som forhen, tæt ved Stranden, langt fra Lande- og andre Veje og Byer, maa alle Baade lande, som kommer fra Sejerø og Nexelø, den sidstes Beboere maa her til, saa ofte de skal i Kirke og til Mølle, ja, det hænder sig undertiden, at Sejerøes Beboere maa ligge i Møllen 4 å 5 Dage og vente paa Vind og Vejr.

Jeg tager mig derfor den underdanige Frihed at indstille til det høje Collegium, om det maatte tillades Mølleren for Betaling og imod en liden passende aarlig Afgift til Kongens Kasse at opvarte og logere rejsende, som kommer fra og til Soen med det fornødne. Praktien har været, at de rejsende tager herind og beværtes, alligevel som en uomgængelig Nødvendighed, hvilket jeg selv

har ofte erfaret; uden Vederlag kan Mølleren dog ej gøre det; men da dette altid vil kunne give Anledning til Paaanke og Misbrug, troede jeg det rettest at søge om et ordinært Privilegium for at kunne gøre de nødvendige Indretninger i det ny Vaaningshus, som nu tillige med Møllen skal opføres.

Jeg tror, det ved nærmere Undersøgelse skal findes, at dette Privilegium for dette Sted er højt uskadelig.

København, d. 26. Febr. 1801.

von der Maase."

Rentekammeret bad Amtmand *Løvenskiold* over *Holbæk Amt* om en Udtalelse, og han anmodede Herredsfoged *Grønbech* i *Arts og Skippinge Herreder* om en Erklæring. Han afgav da følgende Erklæring, dateret *Kielleklinte*, d. 17. Marts 1801:

„Underdanigst Pro Memoria!

Vel er den privilegerede *Faurbo Kro* i samme, nemlig *Folleslev Sogn* som *Havnsø Mølle* beliggende, men ved *Landevejen* imellem *Kalundborg* og *København*, og *Havnsø Mølle* afsides og langt fraliggende.

Saa naar det til denne Mølle ansøgte *Kroholdsprivilegium* blev saaledes indskrænket, at Mølleren til ingen i omliggende Byer — ej heller *Drikke-Selskaber* under *Navn* og *Skjul* af *Møllegæster* — maatte sælge og udtappe *Brændevin*, enten i *Skillings-Pægle* eller *Pottevis*, og altsaa ej til andre end virkelige rejsende mellem *Sjælland* og *Øerne*,

indser jeg ingen *Skade* eller *Forfang* ved — men tværtimod en *Nødvendighed* og *Nytte* for rejsende — at her blev et privilegeret *Krosted*; men *Afsætningen* blev kun *liden*, som da fik være *vedkommendes Sag*."

Amtmand *Løvenskiold* afgav selv følgende Erklæring, dateret *Løvenborg*, d. 23. Maj 1801:

„Pro Memoria!

Efter at have indhentet *vedkommende Herredsfoged Hr. Grønbechs* vedlagte Erklæring over *Hr. Kammerjunker von der Maases* dermed tilbagefølgende Ansøgning om *Tilladelse* for Mølleren i *Havnsø Mølle* at holde *Kro* for rejsende, som kommer fra og til *Søen* eller egentlig fra *Sejersø* og *Nexelø*, giver jeg mig den *Ære* at melde, at jeg er fuldkommen enig med *Herredsfogeden* i, at denne *Tilladelse* baade kan være *nyttig* og *nødvendig*, naar den blot maatte indskrænke sig til virkelige rejsendes *Bedækning* imellem *Sjælland* og *fornævnte Øer* uden at misbruges for de omliggende *Byers* *Beboere* under *Navn* af *Møllegæster*, da den *aarlige Afgift* til *Kongens Kasse* i *saa Fald* vel ikke kunde ansættes til *højere end 5 Rdl.*"

Rentekammeret skrev da *30. Maj 1801* følgende til *Kammerherre* og *Amtmand Baron Løvenskiold*:

„I Overensstemmelse med Hr. Kammerherrens behagelige Betænkning af 23. ds. bevilger Kammeret, at Kammerjunker von der Maase maa i den ham tilhørende Havnsø Mølle under Dragsholm Amt ved Mølleren sammesteds lade holde Kro for rejsende til Søs („til Søs“ staar i Stedet for, „som kommer til og fra Søen“), men ingenlunde for de omliggende Byers Beboere, imod deraf at svare aarlig i Afgift til den kgl. Kasse 5 Rdl., om hvis Indfordring Amtsforvalter Hee herfra i Dag er tillagt Ordre, og skal paa dette Krohold blive udfærdiget Bevilling, som her ved Kammeret bliver at indløse med 12 Rdl. 56 Sk.

Dette maa vi tjenstlig anmode Hr. Kammerherren om at ville behageligen bekendtgøre Kammerjunker von der Maase samt paalægge ham at indløse bemeldte Bevilling“.

Saa fik von der Maase følgende kgl. Privilegium for Havnsø Kro:

„Vi Christian den Syvende o. s. v. gør alle vitterligt, at Vi efter allerunderdanigst gjorte Ansøgning og derover indkomne Erklæringer allernaadigst har bevilget og tilladt, ligesom Vi i Kraft af Vores under 4. Febr. 1771 ergangne allernaadigste Resolution hermed bevilger og tillader, at Os elskelig Frederik Anton Adam von der Maase, Vores Kammerjunker og Ritmester i Vores Livgarde til Hest, maa i Havnsø Mølle under Dragsholm Amt lade holde et Værtshus for Søfarende og samme med fornødne Logementer samt Spise- og Drikkevarer til Nødtørftighed og for en billig Betaling sammesteds betjene imod deraf at svare til Vores Kasse i aarlig Afgift 5 Rdl., som i rette Tid erlægges, samt med Vilkaar 1., at Værtshusholderen der paa Stedet vel maa brygge Øl til Værtshusets Fornødenhed, men skal derimod aldeles være forbudt at brænde Brændevin, da det deraf behovende og falholdende skal tages i Købstæderne, og 2., ligesom dette Værtshus alene er bevilget for Søfarende og dertil ankomende Beboere fra Sejero og Nexelø, saa bliver det Værtshusholderen aldeles forment at holde Kro for Sognets Bønder eller andre af Almuen, som ikke der til Søs ankommer under denne Bevillings Fortabelse og videre Straf som for ulovligt Krohold.

I øvrigt holdes Værtshuset stedse i forsvarlig Stand, ligesom og Værtshusholderen dermed i alle Maader har at rette sig efter Loven samt nu udkomne eller herefter udkommende Anordninger, og har de efterkommende Ejere af Stedet at ansøge denne Vores Bevillings Fornyelse, saafremt de agter samme at nyde. Hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst har at rette. Forbydendes alle og enhver, som foreskrevet staar, Hinder eller Forfang herimod at gøre.

Givet i Vor Kongelige Residensstad

København, d. 6. Novbr. 1801.

Under Vor Kgl. Haand og Segl.

Efter Hans Kgl. Majestæts allernaadigste specielle Befaling.

Hoe. Wormskiold. Fridsch /Eeg.“

Den 18. Decbr. 1800 ophævedes Stamhuset Krogerup, og von der Maase solgte 9. Januar 1802 „til Hr. Bertel Svendsen Buchvald og hans Arvinger for 1050 Rdl. en under Stamhuset Sejero henhørende og i Dragsholm Amt, Følleslev Sogn og ved Havnsø By beliggende og af Fællesskabet udskiftet Jordlod af 1 Td. 4 Skpr. Hartkorn med derpaa værende Bygninger, Havnsø Mølle kaldet, tillige med de ham allernaadigst meddelte Privilegier, det første (25. Juni 1800) om paa bemeldte Jordlod at opføre en hollandsk Vejrmølle, indrettet til Male-, Sigte- og Grubeværk med 2 Kværnsten, og det andet (6. Novbr. 1801) om at holde Værtshus for de rejsende og Søfarende over Vandet“. Han skulde betale alle kgl. Skatter og Afgifter fra Novbr. 1801 af.

Mens von der Maase havde forpagtet Mølle og Kro ud, syntes Buchvald selv at have drevet Møllen og Kroen. Han søgte ikke kgl. Privilegium paa Kroen, skønt det var paabudt i von der Maases Privilegium.

Den 16. Juli 1804 solgte han Havnsø Mølle og Kro med nogle faa Byggematerialer, Kornet paa Marken, Avlsrekvisitter, en Baad m. v. for 8800 Rdl. til Landeværnsløjtnant *Niels Juul Kastrup*, som var Forpagter paa Ouro.

Han drev selv Møllen og Kroen. Han søgte heller ikke kgl. Privilegium, men begyndte tværtimod von der Maases Privilegium at holde ulovlig Kro ved at udskænke Drikkevarer til Omegnens Beboere og tillade dem at sidde og svire i Kroen.

I 1806 klagede en Mand, som ikke ønskede sit Navn nævnt, til Amtmand Baron *Adeler* over Holbæk Amt over Drikkeriet paa Havnsø Kro. Han gav 13. Decbr. 1806 sin Forvalter *Birch* ved Dragsholm (nu kaldt Adlersborg) Ordre til at stævne Kastrup for Dragsholm Birketingsret. Han stævnedes saa Kastrup til at møde paa Dragsholm Birketings Stue paa Nykøbing Raadstue 24. Decbr. 1806, hvor en Gæsteret blev sat af den konstituerede Birkedommer og Birkeskriver *Chr. Steenum*.

5 Vidner fra Skippinge og 6 fra Havnsø blev stævnet.

Birch mødte i Retten 24. Decbr. og fremlagde Amtets Ordre af 13. Decbr. og Stævningerne af Kastrup og Vidnerne.

Kastrup var mødt.

Ungkarl *Peder Pedersen*, som tjente hos Gmd. *Peder Christensen*, vidnede, at han sidste Sommer var hos *Kastrup*, da hans *Vej* faldt forbi ved *Havnsø Mølle* og til *Havnsø*, og han fik da i *Kastrups Stue* et Glas *Brændevin* for 2 Sk. Han kom i Foraaret hen i *Kroen* og fik et Glas *Brændevin* for *Betaling*, og ved den *Lejlighed* saa han, at 2 *Personer* var i *Slagsmaal* sammen, og *Kastrup* skilte dem ad og jagede den ene paa *Døren*. *Kastrup* solgte *Brændevin* til *Folk*, som enten *passerede* forbi eller havde *Ærinde* til *Havnsø Mølle*, ligesom han ogsaa havde hørt, at *Kastrup* skulde have solgt *Brændevin* i *Pottevis*. Han havde ogsaa hørt, at *Kastrup* skulde have sagt til dem, som havde været hos ham, at han ikke tillod, at de fik mere *Brændevin*, eller at de blev længer hos ham.

Ungkarl *Mads Christiansen*, som var hjemme hos sin *Fader Christian Christophersen* i *Skippinge*, vidnede, at han, saa ofte han kom til *Havnsø Mølle*, har været inde hos *Kastrup* og faaet *Brændevin* for *Betaling*, og den sidste *Gang*, det skete, var i *Efteraaret*.

Flere andre *Vidner*: Ungkarl *Anders Jørgensen*, Gmd. *Peder Peitersen*, Ungkarl *Ole Jensen* og Gmd. gl. *Peder Jensen* aflagde *Vidnesbyrd*, som lignede de to førstnævntes.

I *Retsmødet* 20. *Febr.* fremlagde *Birch Bevillingen* af 30. *Maj* 1801 og von der *Maases Kroprivilegium* af 6. *Novbr.* 1801 og paa-
stod, at *Kastrup* skulde have sin *Ret* til *Krohold* i *Havnsø Mølle* forbrudt og betale en *Mulkt* paa 20 *Rdl.* til *Angiveren* og *Sagens Omkostninger*.

6. *Marts* 1807 fremlagde *Kastrup* sit *skriftlige Indlæg* og paa-
stod sig *frifundet* for *Aktors Tiltale*, fordi han ikke havde kendt *Kroprivilegiet*.

10. *April* 1807 afsagde *Birkedommer Steenum Dom* i *Sagen*. *Kastrup* fradømtes *Kroprivilegiet* og skulde betale 20 *Rdl.* til den *unavngivne Angiver* og *Sagens Omkostninger*: *Aktors Salær*, *Rejser* og *Diætpenge* samt *Rettens Gæbyr* med 20 *Rdl.*

19. *Juni* 1807 forkyndte de to *edsvorne Stævningsmænd* i *Føl-
lenslev Jens Nielsen* og *Jens Andersen* *Dommen* for *Kastrup* i *Havnsø Mølle*.

Efter Ordre fra Amtmanden af 7. Juli indkrævede Birch de 40 Rdl. hos Kastrup.

Imidlertid havde Kastrup 31. Marts 1807 sendt følgende Ansøgning til Kongen:

„Af hoslagte 2 Kopi-Skøder, det første udstedt af Kammerjunker von der Maase, dat. 9. Januar 1802, til Møller Buchvald paa Havnsø Mølle, Værker, Kroprivilegium n. v., og det sidste udfærdiget af Buchvald til mig paa samme Ejendomme, dat. 16. Juli 1804, vil allernaadigst erfares, at jeg til Kroholds Udøvelse var berettiget; men da Skøderne ikke tilholdt mig at løse nogen Bevilling, saa har jeg først nu under en mod mig anlagt Sag erfaret, at Privilegiet paa Krohold skal allerunderdanigst ansøges fornyet, hvilken Fornylse dog saa meget mindre kunde falde mig i Tankerne, som jeg ligesom min Formand aarlig havde til Amtsstuen erlagt 5 Rdl. for Kroprivilegiet, uden at noget Privilegium er mig affordret, hvortil kommer, at heller ingen af Skøderne taler om nogen Fornylse.

Denne Sag er blevet til af den Aarsag, at siden jeg troede, at Privilegiet var klausuleret ligesom de andre Kroholders, skænkede jeg og til Nødtorfthged for mine Møllegæster, til en og anden nærboende, saavel som og til dem af Almuen, som nu og da kom til mig at købe Fisk af det af mig hersteds oprettede becostelige og ikke ubetydelige Strandfiskeri. Under Sagens Drift erfarede jeg videre af en produceret Rentekammerskrivelse af 30. Maj 1801, at Kroholdet kun strækker sig til de rejsende og Sofarende over Vandet; men foruden meget andet synes især den lange afsides Fraliggenhed at billige, at mig allernaadigst tillades Krohold for mine Møllegæster og for dem, som køber og afhenter Fisk. —

Jeg ansøger derfor herved allerunderdanigst, at forbemeldte Kroprivilegium allernaadigst til mig vorder udstedt og tillige indbefattet Krohold for mine Møllegæster og dem, som køber Fisk af Havnsø Mølles Strandfiskeri.“

Med Ansøgningen fulgte Kopier af Skøderne og en Attest af 30. Marts 1807 fra Kalundborg Amtsstue om, at Kastrup havde betalt den aarlige Afgift for Krohold i Havnsø Mølle med 5 Rdl. til og med 1806.

Rentekammeret sendte Kastrups Ansøgning til Stiftamtmand og Amtmand over Holbæk Amt Baron Adellers Erklæring, og han anmodede Herredsfoged Vett i Arts og Skippinge Herreder om at udtale sig. Samtidig med at han 3. Juni tilbagesendte Ansøgningen med Bilag, skrev han:

„Efter at have talt med en Del af Sejerøboerne om, hvorvidt Havnsø Mølle som Gæstgiversted var dem uundværlig, har jeg den Ære at erklære: Den korteste Landing for Sejerøboerne var ved Saltbæk; men da bemeldte Salt-

bæk har Sejero lige i Nord og ikke ret vel ved haardt Vejr tillader Landing eller Frasejling, naar Vinden ikke er meget gunstig, saa ser Sejeroerne sig nødt til at lande ved Havnsø Mølle, hvor Landingen er bedre og sikker, og da Beliggenheden er anderledes, tillades Frasejling med forskellige Vinde, hvorfor de indstændigt beder, at det fremdeles maatte vordre tilladt, at Havnsø Møllens Ejer beværtede dem, naar de ankommer eller rejser, hvortil de endnu tilføjer, at Mandskabet, som af og til tages til Krigstjeneste, er saare tjent med i den Tid, de maa ligge ved Kysten og vente paa Lejlighed til Sejero, at de da kunde opholde sig i Havnsø Mølle.

Da ethvert Gæstgiverprivilegium i Almindelighed taget ikke bringer saa megen Nytte som Havnsø Mølle for Sejeroerne og andre dertil og fra rejsende, tror jeg, hvor lidet jeg ellers maatte ynde saakaldte Krosteder, at jeg ikke bør andet end anbefale Løjtnant Kastrups Ansøgning om Privilegium. Vel synes den over Kastrup ergangne Krøholdsdom ikke at anbefale hans Ansøgning; men da jeg blot tilsigter Sejeroernes Bedste, tror jeg, at Dommen ikke i saa vidt bør forandre min ærbødige fremsatte Formening. Hvad angaar Løjtnant Kastrups Begæring om, at Privilegiet maatte extenderes til Tilladelse for ham at udsælge Brændevin til sine Møllægæster og til dem, der henter Fisk ved hans Strandfiskeri, da maa jeg ærbødigt tage mig den Frihed at melde: Det har stedse været en Vanskelighed at faa de den kgl. Tjeneste vedkommende Breve befordret til Nekselø for derfra efter den trufne Foranstaltning at befordres til Sejero; vel har Løjtnant Kastrup endnu vist den Føjelighed at tilstille Nekseløerne Brevene; men om han nægtede det, vilde det kunne sætte mig i Ubehagelighed ikke at kunne faa Baad til Nekselø, da kun han der paa Egnen ejer Baad og ikke er forpligtet til at eje den eller laane den ud. —

Jeg vil derfor ærbødigt foreslaa Deres Højvelbaarenhed, at der gunstigt maatte drages Omsorg for, at om der udstedes extenderet Bevilling som ansøgt for Løjtnant Kastrup, at det da maatte blive ham paalagt som et onus ved Privilegiet at befordre alt det, den kgl. Tjeneste kræver befordret, frit og uopholdelig til Sejero og Nekselø.“

Idet Birke-dommer Steenum 19. Juni 1807 sendte Kastrups Ansøgning med Bilag og Vetts Erklæring tilbage til Adeler, skrev han, at skønt Kastrup havde gjort Misbrug af det Havnsø Mølle forundte Kroprivilegium og derfor var overgaaet Dom, vilde han dog anbefale, at Kastrup fik Krobevilling for rejsende fra Sejero og Nekselø, mod at han frit og uden Ophold besørgede de kgl. Tjenestebreve til Sejero og Nekselø, da dertil ellers medgik megen Tid, fordi der ved Havnsø skulde gives Signal ved antændt Ild efter Baad fra den nærmestliggende Nekselø, og derfra skulde Befordring videre ske til den yderstliggende Sejero.

Stenum vilde ikke anbefale den ansøgte Udvidelse af Kroholdsprivilegiet, fordi det stred imod Forordningen om Kroholderi paa Landet, og fordi det kunde give Anledning til mere Drukenskab blandt Landalmuen.

Adeler sendte 1. August 1807 Kastrups Ansøgning med Bilag, Vetts og Steenums Erklæringer og en Afskrift af Dommen af 10. April 1807 og af det kgl. Privilegium af 6. Novbr. 1801 til Rentekammeret, idet han samtidig selv skrev, at skønt baade Vett og Steenum mente, at en Kro i Havnsø var nødvendig for rejsende og Søfarende fra og til Sejerø og Nekselø, vilde han dog ikke paa Grund af de Misbrug, der havde fundet Sted, fundet sig befojet til paa nogen Maade at understøtte Ansøgerens Begæring, hvis han ikke tillige kunde indse, at der ved denne Lejlighed kunde høstes en for det offentlige ikke ubetydelig Fordel, naar det nemlig blev bevilget ham at holde Værtshus for rejsende til og fra de to Øer paa den udtrykkelige Betingelse, at han forpligter sig til uden Ophold og for bestandig samt uden Godtgørelse at befordre alle de offentlige Breve til begge Øer. Han anbefalede saa Ansøgningen, men ikke med den mindste Udvidelse af den forrige Rettighed.

Efter at Rentekammeret havde modtaget og gennemset alle disse Dokumenter, bad det 12. Sept. 1807 Adeler om at spørge Kastrup, om han ønskede Kroprivilegium paa de af Adeler foreslaede Betingelser samt en aarlig Afgift paa 5 Rdl. til Kongens Kasse.

Disse Betingelser kunde Kastrup ikke gaa ind paa, da Omkostningerne blev for store, og han fik intet kgl. Privilegium.

Havnsø Kro var saa lukket fra 1807 til 1814.

I 1814 besluttede Kastrup at prøve paa at faa kgl. Krobevilling igen, og han sendte saa 26. Febr. 1814 følgende Ansøgning til Kongen:

„Under 30. Maj 1801 er allerunderdanigst bevilget Krohold i Havnsø Mølle for de rejsende og Søfarende til og fra Øerne Sejerø og Nekselø; men senere er dette Privilegium ved Dom blevet mig frakendt paa Grund af, at andre Personer end virkelig rejsende til og fra bemeldte Øer skal for Betaling have erholdt Drikkevarer.

Et saa indskrænket Privilegium maatte naturligvis let uskuldighedsen kunne

mistes, da man ikke altid kunde have fuld Vished, endskønt man havde Formodning om, at de Personer, der kom ind for at nyde noget, virkelig var kommet fra Øerne eller virkelig tog dertil; men et slet Menneske, til hvilken Tid det lystede, ved bestemt at udgive sig eller i det mindste paa en stiltiende Maade at faa en til at anse ham for en saadan rejsende kunde paadrage Stedets Ejer Sag og skille ham ved et sligt klausuleret Privilegium. — Dette var desværre Tilfældet med mig. Jeg vover derfor allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om allernaadigst at meddeles forbemeldte Kroprivilegium til Havnsø Mølle fornyet uden den forhen tilværende Indskrænkning, saaledes at det maa være tilladt at udskænke Drikkevarer til enhver til Møllen ankommende rejsende baade Land- og Søværts. —

Og da hidtil af dette Krohold har været svaret 5 Rdl. i aarlig Afgift til Deres Majestæts Kasse, erbyder jeg mig villig til for et saaledes udvidet Privilegium at erlægge, hvad billig Forhøjelse befales; men derimod maa jeg allerunderdanigst erklære, at jeg aldeles ikke kan modtage Privilegiet paa de Vilkaar, det kgl. Rentekammer under 12. Sept. 1807 har opgivet, nemlig at erholde det fornyet uden Udvidelse imod at erlægge den aarlige Afgift 5 Rdl. og at befordre alle det offentlige vedkommende Breve og Ordre til begge førnævnte Oer, da dette Befordringsskab vilde foraarsage mig Bekostninger som Fordelen af Kroholdet umulig kunde afholde; thi der er over 2 Mil mellem Sejerø og Havnsø, saa at der ofte formedelst Bugtens og Udgrundenes Skyld til Krydsning ved Modvind behøves en hel Dag, ligesom Storm og Uvejr ofte kunde tvinge Baaden til at ligge paa Sejerø 2 à 3 Dage. Jeg maatte dertil ogsaa anskaffe mig en Sejlbaad, som foruden første Indkøb vilde koste betydeligt i aarlig Reparation, og endelig i denne Anledning bestandig holde 2 à 3 søvante Folk i Kost og Løn.

Disse saa overordentlig trykkende Betingelser tør jeg derfor allerunderdanigst forhaabe maa bortfalde, og at alene en aarlig Pengeafgift bliver at erlægge.

Allernaadigst Bønhoørelse forventes og tildedes.“

Rentekammeret sendte 2. April 1814 Kastrups Ansøgning til Kammerherre og Amtmand Løvenskiold og bad ham om at meddele det, „om en Kro i Havnsø Mølle for rejsende til og fra Sejerø og Neksølø var nødvendig for nærværende Tid, og i saa Tilfælde om et saadant Værtshushold dog med samme Indskrænkning, som det tilforn havde været bevilget, kunde bevilges Kastrup, og imod hvilken aarlig Afgift, samt om det ikke tillige burde være paa den Betingelse, som Amtmand Adeler 1. August 1807 havde foreslaaet“.

Løvenskiold sendte 5. April Kastrups Ansøgning til Steenum og bad om hans Erklæring. Han svarede 11. August, at han ikke

skønnede rettere efter Havnsø Mølles Beliggenhed, end at et Krohold der var nødvendigt for rejsende og Sofarende til og fra Sejerø og Nekselø.

Men paa den anden Side synes det, at et saadant indskrænket Privilegium vilde være mere til Skade end Fordel for Stedets Ejer, naar han ikke maatte lade udskænke til og herbergere enhver rejsende, som enten Land- eller Søværts kom til Havnsø Mølle.

Efter Steenums Mening og efter den Kundskab, som han i den senere Tid havde erhvervet sig om de betydelige Omkostninger, der udfordredes til at holde Baad og Mandskab, vilde blive en aldeles Umulighed for Ejeren af Havnsø Mølle uden Godtgørelse at befordre de offentlige Breve til Sejerø og Nekselø; men da Havnsø Mølle ikke ligger langt fra Nekselø, og Overfarten dertil vel ikke vilde medføre betydelige Udgifter, vilde han anbefale, at Kastrup fik Privilegium til Krohold for de rejsende, som Land- og Søværts kom til Havnsø Mølle, paa den Betingelse, at han gratis befordrede alle offentlige Breve til Nekselø samt betalte 15—20 Rdl. i aarlig Afgift til den kgl. Kasse.

Stenum spurgte 19. April Kastrup, om han gratis vilde befordre de offentlige Breve til Nekselø, naar han til Gengæld fik Krobevillingen. Han svarede 7. Maj ja dertil, hvis hans Ansøgning af 26. Febr. uden videre Indskrænkning blev bevilget.

Løvenskiold sendte 27. Maj 1814 Kastrups Ansøgning med Bilag til Rentekammeret og skrev:

„At det er nødvendigt, at der er etableret Værtshushold i Havnsø Mølle for rejsende, der ad denne Vej vil til Sejerø og Nekselø, har Amtet i sin Erklæring under 7. August 1807 ikke kunnet nægte, ligesom dette paa ny er bekræftet i den fra By- og Birkefoged Steenum indhentede og herhos følgende Erklæring.

Vel har Amtet i sin Erklæring tillige indstillet, at Kroholdsbevillingen kun under følgende Betingelser skulde forundes: 1. at det udtrykkeligt blev indskrænket til rejsende til og fra disse Øer, og 2. at det tillige skulde paalægges Ansøgeren at befordre alle kgl. Breve til Sejerø og Nekselø uden Betaling; men hvor meget jeg nu end maa billige Grunden til denne Indstilling, der sigtede til at forhindre unødvendig Brændevinsudskænkning i Havnsø Mølle, kan jeg paa den anden Side heller ikke andet end aldeles billige Kastrups Paastand om, at han ikke kan modtage Privilegiet under disse Betingelser; thi

den første Indskrænkning udsætter ham altid for at forbyrde Privilegiet, da han ikke altid kan undersøge, om de rejsende, der maatte forlange Brændevin udskænket hos ham, virkelig vilde til eller kommer fra de 2 Øer, og hvad den anden Betingelse angaar, da vil de deraf flydende Omkostninger blive saa betydelige, at de vil overtstige de Fordele, som Privilegiet kan afkaste.

Da der nu for øvrigt, saa vidt jeg indser, ikke kan flyde nogen Uorden af, at Ansøgeren meddeles Bevilling til at udskænke Drikkevarer til alle rejsende, naar det tillige paalægges ham under Bevillingens Fortabelse ikke at holde Krø for Sognets Bønder, tror jeg ærbødigt at kunne anbefale Ansøgeren til at erholde Bevilling og imod at svare en aarlig Afgift paa 20 Rdl. samt tillige under den Forpligtelse, som hans Erklæring viser, at han underkaster sig at befordre alle offentlige Breve til Nekselø, hvorimod Forpligtelsen til at befordre slige Breve til Sejero efter min Formening kan bortfalde, dels paa Grund af, hvad jeg ovenfor har tilladt mig at bemærke, dels fordi Brevene til Sejero i den sikligere Tid er sendt til denne Ø fra Saltbæk.

Saaledes giver jeg mig den Frihed at indstille denne Sag til Kollegiets gunstige Overvejelse og Resolution."

Efter at Rentekammeret havde modtaget Kastrups Ansøgning med Bilag, bad det 11. Juni Amtmanden om at spørge Kastrup, om han var villig til frit at befordre alle offentlige Breve til Nekselø og betale 20 Rdl. aarlig af Kroholdet.

Kastrup svarede 30. Juni, at han, skønt han syntes, at Afgiften 20 Rdl. — tilforn 5 — var vel høj, da han tillige frit skulde befordre alle offentlige Breve til Nekselø, var villig til at modtage Krobevillingen — trods Kroholdets virkelige Ringhed — paa de Vilkaar, som Kollegiet havde fastsat.

Løvenskiold sendte 22. Juli 1814 Kastrups Svar til Rentekammeret, som 20. August meddelte ham, at Kastrup vilde faa kgl. Krobevilling paa fornævnte Betingelser. Den kostede 27 Rdl. 18 Sk. Sølv.

Niels Juel Kastrup fik 13. Oktbr. 1814 kgl. Privilegium paa Krohold i Havnsø Mølle. Det hedder heri, at han maa betjene de rejsende med fornødne Logementer samt Spise- og Drikkevarer til Nødtørfthighed og for en billig Betaling, imod at han svarer 20 Rdl. aarlig og befordre frit og uden Ophold alle offentlige Breve til Nekselø. — Det ligner ellers Privilegiet af 6. Novbr. 1801.

Han solgte i 1818 Møllen og Kroen til Kaptajn *Adolf Frederich Stricher*, som 6. Maj sendte følgende Ansøgning om Krobevilling til Kongen:

„Ved Deres Majestæts allernaadigste Bevilling af 13. Oktbr. 1814, hvoraf Genpart hermed allerunderdanigst vedlægges, blev et Værtshushold i Havnsø Mølle allernaadigst forundt daværende Ejer af bemeldte Sted Løjtnant N. J. Kastrup mod aarlig Afgift til Deres Majestæts Kasse af 20 Rdl. og med Forpligtelse til at befordre alle offentlige Breve til Neksælø m. v., hvorhos det er fastsat, at efterkommende Ejere af Stedet bør ansøge om Bevillingens Fornyelse, saafremt de agter samme at nyde. —

Da jeg nu har tilkøbt mig Havnsø Mølle af Kastrup og fremdeles agter at afbenytte Værtshusholdet til Stedet, vover jeg herved allerunderdanigst at andrage om Deres Majestæts allernaadigste Fornyelse af Privilegiet til Værtshushold i Havnsø Mølle.“

Rentekammeret sendte Strichers Ansøgning til Amtmand Grev Knuth, som 12. Maj sendte den til Steenum, der erklærede, at efter Havnsø Mølles Beliggenhed var Krohold der fremdeles nødvendigt for rejsende til Søs og Lands. Da Kaptajn Stricher var blevet Ejer af Havnsø Mølle, som han selv beboede og brugte, kunde Steenum ikke andet end anbefale Ansøgningen, saaledes at det attraaede Privilegium maatte meddeles ham paa de samme Vilkaar, som Havnsøs Mølles forrige Ejer havde haft det.

Knuth sendte 19. Maj Strichers Ansøgning og Steenums Erklæring til Rentekammeret, idet han indstillede Ansøgningen til det høje Kollegiums modnere Overvejelse og bevilgende Resolution.

6. Juni 1818 meddelte Rentekammeret Knuth, at Stricher vilde faa Kroprivilegiet paa samme Betingelser, som Kastrup havde haft det. Stricher skulde straks sende Kastrups originale Privilegium samt 27 Rdl. 18 Sk. til Rentekammeret.

20. Juli 1818 fik han saa kgl. Privilegium paa Krohold i Havnsø Mølle, og det ligner fuldstændigt Kastrups.

Han skødede 15. Juni 1828 Havnsø Mølle og Kro til *Peder Kargaard Thomsen*, som 26. Decbr. 1828 lod Prokurator Hans Hansen Lützhøft, der var Forvalter ved Alkestrup og Egemark Godser, skrive en Ansøgning til Kongen om at blive meddelt Krobevilling med samme Rettigheder og paa samme Betingelser som hans Formænd.

Rentekammeret sendte Ansøgningen til Knuth, som anmodede By- og Birkefoged Berner i Nykøbing om en Erklæring, og denne

bad 5. Januar 1829 J. Nielsen i Føllenslev om at udtale sig. Han svarede 9. Januar, at han ikke kunde sige andet end, at et Krohold i Havnsø Mølle var nødvendigt for enhver, som rejste fra og til Nekselø og Sejerø, samt for mangen Sejler, der maatte løbe i Havn i farlige Vejrlig. Det maatte paalægges Ejeren af Havnsø Mølle at befordre de offentlige Breve til Nekselø, hvorfor han maatte holde en lille Baad.

Berner spurgte 15. Januar Kargaard Thomsen, om han vilde underkaste sig de Betingelser, som var nævnt i de tidligere Privilegier. 24. Januar svarede han ja dertil.

Den 29. Januar 1829 sendte Berner en Erklæring angaaende Ansøgningen til Knuth. Det hedder heri: „Ligesom jeg maa anse det nødvendigt for Nekseløs Beboere, at der i Nærheden af Landingsstedet for denne Ø findes et Sted, hvor disse for Betaling kan nyde Forfriskning, ja, stundom endog til føje Tid Opholdssted, saaledes maa dette Sted ogsaa være til Bekvemmelighed for de fremmede Søfolk, som maa have Ankerplads mellem Nekselø og Sjælland. At Havnsø Mølle vil være og er det dertil bekvemmeste Sted, er ved den sammes Ejer hidtil meddelte Privilegium formentlig notorisk, saa meget mere som Møllen er det nærmeste ved Landingsstedet fra Nekselø beliggende Sted.

Disse Grunde og de tidligere meddelte Privilegier taler for at anbefale Ansøgningen“.

Knuth sendte 13. Febr. 1829 følgende Erklæring til Rentekammeret:

„Let jeg giver mig den Ære at tilstille det høje Kollegium denne Ansøgning tillige med den derover indhentede Erklæring fra Berner med Bilag tillader jeg mig at ytre, at der efter den Underretning, jeg har erhvervet mig, ingeniunde finder nogen saadan Passage Sted forbi Havnsø Mølle, at et Værtshus sammesteds kunde anses fornødent for de rejsende; thi naar undtages de faa Beboere paa Nekselø, som ved deres Rejser her til Sjælland lander ved bemeldte Mølle, kommer der vistnok yderst sjældent andre rejsende dertil end Møllegæsterne, der for største Delen henhører til Sognet. For flere Aar siden skal Overfarten til og fra Sejerø have fundet Sted i Havnsø Mølle, og dette har formentlig givet Anledning til, at Værtshusholdet sammesteds er blevet oprettet; men da Overfarten til og fra denne Ø nu stedse sker ved Saltbæk, er der ikke Landingssted ved bemeldte Mølle for Sofarende eller rejsende fremfor noget andet Sted ved Søkysten uden for Beboerne paa Nekselø, der kun

bestaar af en 5 à 6 Familier, og som hører til samme Sogn som Havnsø Mølle, hvortil der fra Nekselø højst er $\frac{1}{4}$ Mil.

Jeg maa derfor henstille til det høje Kollegiums gunstige Bedømmelse, om dette Værtshushold, skønt det vistnok ikke kan anses nødvendigt for rejsende, kan vedblive paa Grund af, at det i mange Aar har eksisteret, i hvilket Tilfælde Ansøgeren burde være de samme Bestemmelser undergivet for Privilegiet, som de forrige Ejer har været paalagt."

P. K. Thomsen fik 5. Marts 1829 kgl. Privilegium, og det ligner Strichers; dog skulde han ikke befordre de kgl. Breve til Nekselø.

Han beholdt selv Møllen og Jorden, men forpagtede ca. 1832 Kroen ud til sin Svoger *Peder Madsen*, som var født ca. 1793 i Paarup, Odense Amt, og han var gift med Else Kirstine Kargaard Thomsen, der var født ca. 1800 i Toftlund, Haderslev Amt. De havde tidligere boet i København, hvor deres Datter Hanne Kirstine blev født ca. 1831. De havde i 1845 en Søn paa 7 Aar, 2 Plejebørn og en Tjenestepige. De var der endnu i 1860, men har forladt Kroen inden 1870.

Imidlertid havde P. K. Thomsen i 1856 afstaaet Havnsø Mølle og Kro til sin Søn *Adolph Frederik Kargaard Thomsen*, som 15. Juli 1856 fik kgl. Privilegium, der lignede de foregaaende. Han maatte beværte de rejsende, men ikke Sognets Beboere og skulde betale 20 Rdl. aarlig til Kongens Kasse. Værtshuset skulde holdes i en saadan Stand, som Indenrigsministeren anser forsvarlig med Hensyn til de rejsendes Tarv, Egnens Brug og Tidens Fordringer.

28. Febr. 1864 søgte A. F. K. Thomsen Indenrigsministeriet om allerhøjeste Stadfæstelse paa førnævnte Privilegium, og det skete 30. April 1864. Han ejede Havnsø Kro, Gaard og Mølle til 1905. Hans Broder, Thomas Peder Kargaard Thomsen, og hans Enke var Forpagtere af Kroen ca. 1866 til ca. 1887. Saa blev Forvalter Larsen fra Teglværksgaarden Forpagter af Kroen. Han døde i 1889, og hans Enke drev den en kort Tid, indtil fhv. Gdr. Peder Nielsen, Skortskærgaard, i 1889 forpagtede den til 1. Maj 1902, da Handelsmand Laurids Olsen forpagtede den og drev den til 1905, og Anders Kargaard Thomsen, Søn af A. F. K. Thomsen, bestyrede den til April 1906.

Imidlertid havde Godsejer *Gustav Elias Grüner* i 1905 købt

Havnso Kro, Gaard og Mølle. I 1906 byggede han det nuværende Hotel. Kro og Hotel var forpagtet ud til fhv. Gmd. Peter Jensen fra Bregninge fra 1. April 1906 til 1. April 1914.

Grüner solgte 1. April 1914 Kro, Gaard og Mølle til Gdr. *Carl Matiasen* fra Audebo. Han drev selv Kroen til 1917 med Undtagelse af $\frac{1}{2}$ Aar, da den var lukket paa Grund af, at Sogneraadet nægtede Bevilling. Han solgte i 1917 Kro og Hotel — Gaard og Mølle skiltes nu fra Kroen — til Møller *Lars Peter Hansen*, Føllenslev; han solgte i 1918 Kro og Hotel til to Fiskehandlere *Carsten Petersen* og *Larsen* i København. En Mand ved Navn Andersen bestyrede Kroen 1917—19.

1. Decbr. 1919 købte Restauratør *Emil Christensen* fra Karrebæksminde Kroen, som han drev til Oktbr. 1925. Den var saa lukket til Foraar 1926. Saa købte Herreekviperingshandler *Troels Petersen* fra Gørlev Kroen. Mens han havde den, forlangte nogle Beboere Sogneafstemning om Bevillingen. 292 stemte for Bevillingen, mens 93 stemte imod.

I Foraaret 1928 købte *Otto Andersen* fra Kalundborg Kroen og drev den til 1932, da Savskærer *Alfred Nielsen Borup* købte den og drev den til Foraar 1937. Saa købte *Max Valtner* den og drev den til 24. Juli 1938, da den nuværende Ejer *Hans Klarskov Larsen* overtog Kroen.

KILDER

Rigsarkivet: Rentekammerets Ekspeditionsprotokol 1801—02, do. 1814—15, do. 1. Juli 1818—31. Decbr. 1819 og do. 1829, I Læg: Bilag til 2. Sjæll. Rentekontors Journal 1829 Nr. 306, Indenrigsministeriets 1. Depart. 1864. Register 927, Føllenslev Folketælling 1834, 1840, 1845, 1850, 1860, 1870, 1880 og 1890. Kroejer Klarskov har meddelt mig Oplysninger om Havnso Kro siden ca. 1884.